

SILVA KIURUN MUISTOJA CASTRENIANUMISTA

Helsingin yliopiston päärakennus on minulle ollut tuttu ja rakas koko elämäni ajan; isäni ja äitini olivat yliopiston virkamiehiä vuodesta 1924 alkaen. Isä ei enää opiskeluvuosiinani ollut yliopistossa töissä, mutta äitini, fil. maist. Katri Sola jäi aktuaarin virastaan eläkkeelle vasta vuonna 1964. Hänen huoneensa oli 2. kerroksessa, vanhaa ja uutta puolta yhdistävän käytävän varrella, ikkunoista näkyi Yliopiston kirjasto. Yliopiston päärakennus, sen aulat ja käytävät, pihalla kasvava puu, vahtimestari Lindertin koti piharakennuksessa, ison luentosalin loivat portaat, juhlasalin pylväät ja lehterit, kaikki tuli tutuksi jo varhain. 50-luvun alussa kävin koulutyyttöä konserteissa ja joskus taidehistorian luennoilla. Oikeastaan pidin selvänä, että yliopistosta löytäisin työpaikankin. Myös siskoni oli töissä päärakennuksessa.

Opiskeluni historiallis-kielitieteellisessä osastossa alkoi syksyllä 1952. Saksan ja latinan pro exercitiot suoritin helposti ja pääaineeksi suunnittelin Rooman kirjallisuutta. Pääsykokeitahan ei ollut. Latinan lisäksi opiskelin muun muassa englantia, mutta en viihtynyt. Rupesin pinnaamaan luennoilta ja menin Kuppilaan, missä tutustuin sellaisiin opiskelijoihin, jotka lukivat suomea. Menin joukon jatkona Eeva Niinivaaran luennoille. Keväällä 1953 päätin, että minusta tulee suomen kielen opiskelija.

Tiistaisin ja torstaisin kävin Linkomiehen latinan luennoilla, kunnes hänestä tuli yliopiston rehtori. Syksyllä 1953 aloitin suomen kielen opinnot. Lauri Postin kanta-

suomen äännehistorian luennot tulivat ohjelmaan keväällä 1954; Posti oli luennoitsijana kuuluisa. Mutta minulle tuli ongelma: Postin luennot olivat osin samaan aikaan kuin Linkomiehen luennot. Kun Postin ensimmäinen kantasuomen luento oli päättynyt, menin saamaan alkumerkintää opintokirjaan jonon viimeisenä. Minulla oli ilmoitettavaa. Kerroin Postille, että Linkomiehen luennot ovat toisen tunnin osalta samaan aikaan kuin kantasuomen luennot, ja pyysin, naiivisti ja tosissani, että Posti muuttaisi luentojensa aikaa. Muistan hyvin Postin ilmeen ja kirkkaat silmät, kun sanoin: *»Ei kai Linkomies kuitenkaan luentoaikojaan muuttaisi, vaikka kuka pyytäisi.»* *»Niin, ei varmaankaan»*, myönsi Posti ja ilmoitti ottavansa kansliasta selvää, voiko kantasuomen äännehistorian luennot siirtää tuntia myöhemmäksi. Seuraavan torstain tuntinsa alussa Posti sitten ilmoitti:

»Minulle on tullut tieto, että kantasuomen luentoni ovat osittain samaan aikaan professori Linkomiehen luentojen kanssa. Kuinka moni läsnäolevista seuraa myös professori Linkomiehen luentoja?»

– Nostin käteni, mutta ihmeekseni ei kukaan muu.

»Jaaha, siis yksi», totesi Posti ja jatkoi sitten tynnosti:

»Jos me nyt muutamme minun luentoni tuntia myöhemmiksi, tuleeko tästä muutoksesta haittaa kenellekään teistä?» Ja sitten lyhyen odotuksen jälkeen Posti totesi: *»Me siis teemme tämän muutoksen.»*

▷

Suomen opiskelun alkuvaiheista en muista juuri muuta kuin Reino Peltolan fonetiikan tentin suuressa luentosalissa, lapsuudestani tutussa, ja lähisukukielten äännehistorian luennot, joista en alkuun tajunnut mitään. Olin kuvitellut, että esimerkiksi vatjan luennoilla opittaisiin vatjaa ja ehkä jouluun mennessä osaisimme jo vähän puhua vatjaa. Mutta eihän tunneilla juuri muusta puhuttu kuin myöhäiskantasuomeen palauttamisesta. Kopioin palautusmuotoja ymmärtämättä, mitä järkeä siinä kaikessa oikein oli. Tenteistä selvisin *eritt. hyvin* (R.E. Nirvi) tai *erinomaisesti* (Aimo Turunen).

Lauseoppia opetti Eeva Lindén, asiallinen ja tehokas. Hän sanoi heti alkajaisiksi, että meillä pitäisi olla oma Setälän lauseoppi tunnilla mukana, jotta voisimme kirjoittaa kirjan marginaaleihin kommentit. »*Vihot teiltä kuitenkin katoavat. Kirjoittakaa kirjan sivujen laitoihin, siellä ne kommentit ovat tallessa.*» Kun Eeva Lindén 1965 jäi eläkkeelle, hoidin 1965–66 vt:nä suomen kielen lehtoraattia. Sain häneltä hyviä neuvoja ja vinkkejä, esimerkiksi seuraavan: »*Muista aina, kun astut luentosaliin, että sinulla pitää olla ystävällinen ja iloinen ilme!*» Kun 1972 pääsin vakinaiseen virkaan, kävin usein Eevan luona saamassa neuvoja. Asuimme lähekkäin, ystäväystyimme.

Toinen legendaarinen Eeva, viron kielen lehtori Niinivaara, on keskeisenä henkilönä kahdessa muistossani. Oli alkamassa eestin fonetiikan kirjallinen kuulustelu, läsnä noiden 1950-luvun vuosien suomen opiskelijoiden suuri joukko, uuden puolen 3. kerroksen leveä luentosali 7 lähes täynnä. Eeva Niinivaara oli ystävällisesti edellisen viikon tunnilla kertonut, minkätapaisia kysymyksiä tenttiin voisi tulla, ja ne kysymykset, mitkä hän nyt tauluun kirjoitti, olivatkin täsmälleen samat. Tunnelma oli iloinen ja parani vielä, kun Eeva kairoi kassistaan ison makeispussin ja selitti: »*Nyt minä panen tämän karamellipussin*

kiertämään ja jokainen ottaa yhden karamellin ja antaa sitten pussin seuraavalle.» Näin tehtiin ja pussi oli jo menossa viimeisellä penkkirivillä, kun siellä istuva Pekka Teelahti nousi koko komeudessaan seisomaan ja kysyi syyttävällä äänellä: »*Kuka otti kaks?*» Eeva Niinivaara riensi kädet levällään lohduttamaan: »*Herra Teelahti, minä ostan ensi kerraksi lisää, te saatte aivan varmasti.*»

Luin 1950-luvulla Aino Kallaksen hii-den- tai liivimaalaisia tarinoita. Syksyllä 1956 kysyin Eeva Niinivaaralta, elääkö Aino Kallas vielä ja missä hän asuu. Lehtori Niinivaara antoi osoitteen ja kysyi, mihin sitä tarvitsen. Kerroin, että halusin lähettää Aino Kallakselle kukkia. Lähetin kanervia ja pienen kirjeen. Kun saman päivän iltana tulin kotiin, sain äidiltä moitteet: »*Missä sinä olet viivytellyt? Aino Kallas on soittanut kaksi kertaa!!*» Kyllä harmitti, vaikka olinkin soitosta iloinen. Pari viikkoa myöhemmin Aino Kallas kuoli.

Toinen Eeva Niinivaaraan liittyvä muistoni on niiltä vuosilta, jolloin olin jo töissä Castrenianumissa. Tapasimme käytävässä, tervehdittiin ja Eeva kysyi, mitä kuuluu. Sanoin lyhyesti, ettei nyt oikein mikään luista. Eeva taisi hämmästyä. Jatkoa tarinaan tuli seuraavana päivänä. Olin menossa Pienen juhlasalin aulan poikki, kun hissiä odotteleva Eeva huusi: »*Neiti Sola! Tulkaa minun kanssani vähän hissillä ajelemaan, kun eilen olitte niin masentuneena.*» Niinpä sitten ajoimme hissillä 4. kerroksesta ensimmäiseen ja takaisin ja totisesti olin sen jälkeen hyvällä tuulella.

Suomen cum laude -tenttiin ilmoitautunut opiskelija sai vasta kirjallisessa tentissä tietää, oliko tenttikysymykset laatinut Lauri Hakulinen vai Martti Rapola. Rapolan kysymykset olivat aivan erilaiset kuin Hakulisen. Kun tentistä oli selvinnyt, pääsi nimenomaan sen professorin seminaariin, jolle oli cumun suorittanut. Olin

toivonut saavani Hakulisen kysymykset ja pääseväni hänen seminaariinsa, mutta toisin kävi. Tammikuussa 1955 suoritin suomen cum laude -tentin Martti Rapolalle. Hänen laudaturseminaarissaan keväällä 1955 viihdyin erinomaisesti. Esielmäni käsitteli ihmiseen viittaavien *hän* ja *se* -pronominien käyttöä murteissa.

Merkinnän cum laude -työn hyväksymisestä kirjoitti suomen kielen assistentti Lyyli Rapola opintokirjaani vasta huhtikuussa -56. Olin kyllä kerännyt sanastoa, muun muassa kasvinnimiä, Ruovedeltä hämmäläisosakunnan kotiseututretkellä, mutta puhtaaksikirjoitus sanalipuille vei aikaa. Nauhuria ei ollut enkä ollut koskaan puhunut tai kuullutkaan Ruoveden murretta. Haastatteleman vanhukset olivat kultaisia. Parhaiten muistan Hilma Santasen. Minulla ei ollut pyörää, kuljin yleensä jalan. Kun ensi kerran tulin Hilman pihaan, hän istui mökkinsä edustalla tekemässä varpuvispilää. Hilma nosti katseensa, kun lähestyin, ja sanoi iloisella äänellä: »*Ootko koskaan varpuvispilää tehny?*» Kahvia joimme kaihvon kansi pöytänä. »*Parempaa kuin paras kirkonmeno*», sanoi Hilma.

Martti Rapola piti vastaanottonsa kotonaan Nervanderinkatu 9:ssä. Kun ensimmäistä kertaa tulin sinne, istui hallissa odottamassa pari muutakin oppilasta. Emme puhuneet mitään toisillemme. Minä olin tullut saamaan aiheen ensimmäistä harjoitusainetta varten. Muistan ihmetelleeni, ettei Rapola, ystävällinen mutta ilmeisen kiireinen professori, sanallakaan selittänyt, miten saamaani aihetta pitäisi käsitellä. Hän vain antoi paperiliuskan, johon oli kirjoitettu aineen otsikko »*Convallaria majalikesen nimitykset suomen murteissa*», ojensi käntensä ja hyvästeli. Oli kiire päästää seuraava oppilas sisään.

Aineen kirjoittamista edelsi aineiston keruu. Sanakirjasäätiön kokoelmat olivat tuolloin vielä SKS:n talossa, Hallituskatu

1:ssä. Kodikkaasti istuttiin ison yhteisen pöydän ääressä. Kirsti Manninen ja Saa-ra Antila neuvoivat kokoelmien käytössä. Heti alkuun opin, että oli viisasta ostaa niin sanottua pitkää paperia eli noin metrin mittaisia ja 10 sentin levyisiä paperiliuskoja, joista leikkaamalla sai muistiinpanolappuja. Nehän olivat aineiston keruussa tärkeitä. »Pitkää paperia» kaiketi jäi tähteeksi Säätiön sanalippujen koon mukaisesti leikat-tujen arkkien laidoista. Taittelin malliksi yhden paperiliuskan sopivanlevyisiin osiin, sain Kirstiltä lainaksi sakset ja kun vielä olin löytänyt synonyymikortiston, saattoi kielon murrenimien keruu alkaa.

Etäsukukielen opiskelun olin aloittanut pastori Lajos Garamin unkarin tunneilla. Hän sanoi kurssin alussa: »*Monet kysyvät, kumpi on vaikeampi, suomi vai unkari. Minun täytyy sanoa: ehkä suomi unkarilaiselle, unkari taas suomalaiselle.*» — Unkarin kielihistorian luennoilla olin lukuvuonna 1954–55. Lauri Hakulisen luennot alkoivat aamulla täsmälleen 8.15. Suoritin unkarin toukokuussa 1955. Hakulisen huone oli vielä tuolloin SKS:n talossa, Hallituskatu 1:n ylimmässä kerroksessa. Tenti oli suullinen yhteistentti 5–6 opiskelijalle. Minulta Hakulinen kysyi aluksi:

»*Tiedättekö, mitä etunimenne merkitsee?*»

– Minä: »*Unkarissa vai latinassa?*»

– L. H.: »*Kun tämä on unkarin tentti, luulisi teidän arvaavan, kumpaa tarkoitan.*»

– Minä: »*Juu, luumu on unkariksi szilva.*»

– L. H.: »*Osaatteko selittää, miksi se muistuttaa latinan sanaa silva?*»

– Minä: »*Szilva on slaavilainen laina, venäjän sliva-sanana sananalkuisen konsonanttityhtymän asemesta unkarissa ällä on siirtynyt sanan keskelle.*»

Viihtyisä oli tunnelma myös Castre-nianumin Kelloalissa, kun Sanakirjasää-

▷

tiö muutti yliopiston päärakennuksen 4. kerrokseen. Toivoin kovasti, että pääsisin sinne töihin. (Helmikuusta -53 elokuuhun -57 olin kolme päivää viikossa Rautatiekirjakauppa oy:ssä töissä ja jonkin aikaa täyspäiväisesti Tieteellisten seurain kirjastossa.) Onni potkaisi, kun marraskuuksi 1957 pääsin Castrenianumiin Kirsti Mannisen sijaiseksi. Toimistonhoitajan tehtäviin kuului myös puheluiden välittäminen, muun muassa Veikko Ruoppilalle ja R. E. Nirville. Rouva Martta Ruoppila: »*Onkohan apulaisprofessori Ruoppila puhuteltavissa?*» — Rouva Saima Nirvi: »*Onks Ruben korsussaan?*» Viihdyin myös toimistohuoneen takaisessa kahvihuoneessa, jonne päivittäisille kahveille kokoontui hauska joukko castrenianumilaisia. – Syksyltä 1957 on mieleeni jäänyt myös erään niin sanotun vapaaehtoisen vastaajan lähettämä paketti, joka sisälsi pinon sanalippuja, joissa kussakin oli yksi ainoa sana. Olihan ohjeeksi annettu: »*Jokainen sana omaan lippuunsa*». Ohjetta noudattanut mies lähetti sanalippunsa, jokaisessa yksi sana: EN – YMMÄRRÄ – MITÄ – JÄRKEÄ – ON – KIRJOITTAAN – JOKAINEN – SANA – OMAAN – LIPPUUNSA – –.

Olin nyt päässyt töihin yliopiston päärakennukseen, mutta en ollut lähelläkään valmistumista. Koossa oli vasta Rooman kirjallisuuden approbatur, suomen cum laude ja sen osatentinä suomalaisen ja vertailevan kansanrunouden tutkimuksen approbatur. Suomen cumuun kuului pakollisena joko kansanrunouden tutkimuksen tai suomalais-ugrilaisen kansatieteen approbatur. Kansatiedettä luennoivat Kustaa Vilkuna ja E. A. Virtanen. Virtanen suhtautui happamesti naisopiskelijoihin, varsinkin kaupunkilaisiin. Useimmat valitsivat kansanrunouden; M6 [= Matti Kuusi] otti tentin vastaan myös Jyväskylän kesäyliopistossa.

Castrenianumissa olin päivittäin sekä opiskeluun liittyvissä töissä että muuten

vain. Satuinpä sitten eräänä päivänä olemaan oikealla hetkellä kaapin takana, kun kuulin Jaakko Sivulan sanovan: »*Etymologisen sanakirjan toimittajat kuulemma tarvitsevat assistenttia. Mistähän sellainen löytyisi?*» Tulin nopeasti esiin kaapin takaa ja kysyin, kelpaisinko. Jaakko: »*Mene Erkki Itkoselta kysymään!*» Menin saman tien ja niin minut pestattiin. Työ alkoi 1.5.1958. Sain pitkäaikaisen työpaikan; pääsin ensin Suomalais-ugrilaisen Seuran tutkimusapulaiseksi ja sitten vuoden 1959 maaliskuun alusta tutkimuslaitos Suomen suvun assistentiksi, jossa virassa olin, joitakin katkoja lukuun ottamatta, elokuun 1965 loppuun. Avustin etymologisen sanakirjan toimittajia keräämällä aineistoa suomen murteista ja karjalan kielen kokoelmista. Jalot esimieheni Erkki Itkonen, Aulis J. Joki ja Reino Peltola olivat ymmärtäväisiä; vaikka tein virheitä, minua ei moitittu. Työpäivä oli täyspitkä, mutta sain tehdä tunnit milloin halusin. Jos olin päivällä luennolla, paikasin työtunteja iltaisin.

Castrenianumin muinaisista vahtimestareista muistan hyvin Toivosen ja Impi Kauniston. Toivonen oli väliin äreä, mutta jutteli kovastikin, kun sille päälle sattui. Hänen mielijuttujaan oli kertomus siitä, miten hänestä tuli vahtimestari. Viran hänelle oli hommannut joku lääkäri. Toivonen oli tälle ensin sanonut, ettei hänestä ole yliopiston vahtimestariksi. »*No, Toivonen, istukaapas tuohon tuolille!*», sanoi lääkäri. Toivonen istui. »*No, osaattehan te vahtimestarina olla. Eihän teidän muuta tarvitse kuin istua tuolilla sen laitoksen oven suulla.*» Pitempään juttelin Toivosen kanssa kerran jonakin jouluna, ehkä 1959 tai -60, kun olin ostanut Kauppatorilta olkia ja tein himmelin Säätiön Kellosaliin. Himmelin teko oli hidasta, ja Toivonen kävi tuon tuosta katsoimassa työn edistymistä.

Vahtimestari Impi Kaunisto, vähän arka ja hyvin kiltti, viiletti pitkin Castrenianu-

min käytävää monenlaisissa tehtävissä. Kun Toivosen muistan yleensä tuolillaan istuvana, tulee Impi Kaunisto mieleeni kii-reisesti käytävää pitkin kulkevana. Jostakin 50-luvun lopulta, kun jo olin töissä Suomen suvussa, on mieleeni jäänyt seuraava koh-taus elävästä elämästä: Olin naistenhuo-neessa huomannut WC-paperin loppuneen ja menin ilmoittamaan tästä paperin puut-tumisesta Impi Kaunistolle, minkä jälkeen palasin taas Kellosaliin työni ääreen. Nel-jännestunnin kuluttua oveen koputetaan, sinänsä harvinaista, mikä saa salissa istu-vien tutkijoiden ja opiskelijoiden huomion kääntymään oven suuntaan. Ovi aukeni ja sisään puikahtaa Impi K. kädessään Nokian WC-paperipuntti, jota hän nostaa minua kohti. »*Neiti Sola, nyt olisi tätä paperia!*» — Myöhemmistä vahtimestareista muistan toki Erkin ja Matin.

Lukuvuodeksi 1965–66 pääsin hoita-maan suomen kielen lehtoraattia ja sitten sain humanistisen toimikunnan tutkijasti-pendin puoleksitoista vuodeksi. Yritin uut-terasti tehdä lisensiaatintyötä. Mutta ei se tullut valmiiksi. Onneksi sain töitä Suomen Akatemian kielitoimiston sanakirjan toimit-tajana. Keväällä 1971 hain suomen kielen lehtorin virkaa, pyysin ja sain lisäpäteväi-tymisaikaa, puursin lissun valmiiksi, tein yöllä Kellosalissa koelunnon ja aamuyöstä viideltä luin sen ääneen kellolle. Sain ni-mityksen suomen kielen lehtorin virkaan 15. joulukuuta 1971. Olin onnellinen, olin päässyt vakinaiseen virkaan yliopiston pää-rakennukseen. Viisas ja hauska äitini ehti runsaan viikon kanssani iloita; joulupäivänä hän menehtyi sydäninfarktiin. ■

SILVA KIURU